ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук,
професора Микитенко Наталії Олександрівни
на дисертаційну роботу Сотер Марії Вікторівни
«Формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків
до міжкультурної комунікації», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук
за спеціальністю: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Соціально-економічні й культурні трансформації, процеси глобалізації та інтеграції морського ринку праці і вищої освіти, диктують нові вимоги до фахівців морської галузі. Інтенсивність і динамічність професійної мобільності моряків між різними регіонами й частинами світу з кожним роком стрімко зростає, що вимагає від майбутнього інженера-судномеханіка готовності до конструктивної безконфліктної співпраці з іноземними колегами. З окреслених вище причин актуальність дисертаційної роботи Сотер М. В. не викликає сумніву.

Її наукова та практична значущість зумовлюється також потребою розв'язання низки суперечностей, у тому числі й між потребою сучасного вітчизняного й міжнародного ринків праці у висококваліфікованих фахівцях морської галузі, покликаних вирішувати практичні питання взаємодії, взаємовпливу, взаємовідносин із представниками різних народів, країн, культур, і реальним рівнем готовності інженерів-судномеханіків до виконання професійних обов'язків під час міжкультурної комунікації.

Доцільність вибору теми та її актуальність підтверджує й той факт, що вона виконана як складова дослідницької теми Херсонського державного університету в межах теми «Моніторинг освітньо-наукового простору як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу» (державний реєстраційний номер 0112U001436).

Метою представленого дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

Аналіз дисертації засвідчує, що авторкою чітко й коректно визначено науковий апарат дослідження. Він повністю відповідає вимогам до написання дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук і є достатнім для розв'язання поставлених здобувачем завдань: на основі аналізу наукової літератури уточнити сутність основних понять дослідження та схарактеризувати структуру міжкультурної комунікації; конкретизувати критерії, показники й рівні готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації; розробити модель технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації; експериментально перевірити ефективність розробленої технології і педагогічних умов її реалізації.

Для обґрунтування основних положень дослідження Сотер М. В. ретельно вивчено, проаналізовано та узагальнено масив джерел, який налічує 406 найменувань, з яких 94 – іноземною мовою.

Обґрунтованість наукових положень, висновків сформульованих у дисертаційному дослідженні, забезпечується також комплексом обраних взаємопов'язаних і взаємообумовлених методів: *теоретичних* (аналіз і систематизація філософської та психолого-педагогічної літератури, навчально-методичних, програмних і нормативних матеріалів; моделювання, аналізу й узагальнення педагогічного досвіду формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації), *емпіричних* (педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіди; експертна оцінка, самооцінювання, тестування; педагогічний експеримент), *статистичних* (статистична обробка даних, отриманих у процесі експериментального дослідження).

Вивчення та аналіз змісту дисертації дозволяє констатувати її беззаперечну наукову новизну. Вона полягає в тому, що автором вперше

розроблено й експериментально перевірено технологію формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації та обґрунтовано сукупність педагогічних умов, що забезпечують реалізацію технології. Схвальним є також те, що у дослідженні конкретизовано критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний), показники й рівні готовності (низький, середній, високий); схарактеризовано структуру міжкультурної комунікації; уточнено сутність понять «міжкультурна комунікація», «готовність до міжкультурної комунікації», «технологія формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації».

Вагомим є практичне значення представленого дисертаційного дослідження, яке полягає у підготовці навчально-методичного забезпечення процесу формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, а саме: програми спецкурсу «Міжкультурна комунікація у професійній діяльності фахівців морської галузі» та навчально-методичному посібника «Іноземна мова як засіб професійної міжкультурної комунікації». Навчально-методичні розробки дисертантки можуть бути використані в освітньому процесі закладів морського й технічного профілів для вдосконалення навчально-методичних розробок до дисциплін «Англійська мова», «Англійська мова за професійним спрямуванням», «Ділова англійська мова», «Безпечне управління судновими енергетичними установками і менеджмент машинної команди».

Структура представленої дисертації логічно вибудувана й науково обґрунтована. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У контексті вирішення першого завдання дослідження у розділі «Теоретичні аспекти формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації» автором проаналізовано та класифіковано джерельну базу дослідження. За результатами аналізу окреслено стан розробленості досліджуваної наукової проблеми. Заслуговує

схвалення ґрунтовне дослідження і уточнення понятійно-категорійного апарату дослідження. Здобувачем конкретизовано зміст понять: «міжкультурна комунікація», «готовність до міжкультурної комунікації», «технологія формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації».

Без сумніву, вагоме місце в першому розділі посідає розроблена Марією Вікторівною авторська модель міжкультурної комунікації і репрезентовані її структурні компоненти: суб'єкти міжкультурної комунікації – комуніканти; культури, що вступають у взаємодію; процеси кодування, декодування й інтерпретації інформації; характер взаємодії, контекст, умови; ключові якості, уміння і навички комунікантів, необхідні для якісної та продуктивної взаємодії з представниками іншої культури.

З метою вирішення другого та третього завдань, другий розділ «Моделювання технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації» Сотер М. В. присвятила представленню структурної й змістової характеристики моделі технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації та аналізу сучасного стану їх готовності до такої комунікації.

Авторка обґрунтовано визначає технологію формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації як спосіб організації освітнього процесу, спрямований на оптимальне досягнення мети (формування якостей, умінь і навичок міжкультурної комунікації), який охоплює викладачів і студентів, а також комплекс взаємоузгоджених форм, методів, засобів навчання й виховання для цілісної професійно-мовної, культурно-мовної та міжкультурної підготовки. Акцентовано увагу, що технологічність процесу формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації забезпечується через: спрямованість мети на досягнення конкретного результату; реалізацію

поставлених задач за допомогою чіткої, алгоритмічної послідовності виділених етапів і зв'язку усіх компонентів, що охоплюють цей процес.

Розроблена авторська модель технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації поєднує динамічно і гармонійно взаємопов'язані блоки: концептуально-цільовий (мета, завдання, нормативно-правова база, принципи, підходи); організаційно-змістовий (зміст і напрями формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації: аудиторна робота (з використанням елементів змішаного навчання), позааудиторна робота й самоосвіта); формувально-діяльнісний (форми, методи, засоби, етапи (організаційно-цільовий, репродуктивно-практичний, креативно-практичний) підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації); контрольно-діагностичний (критерії, показники та рівні готовності (низький, середній і високий)); результат. Дослідницею чітко визначено сукупність педагогічних умов, що забезпечують реалізацію технології.

Відповідно до четвертого завдання, у третьому розділі «Дослідно-експериментальна робота з формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації» дисертанткою схарактеризовано форми і методи формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, представлено результати експериментальної перевірки технології та педагогічних умов її реалізації, визначено їх достовірність за допомогою математико-статистичної обробки.

Авторкою окреслено шляхи упровадження обґрунтованих педагогічних умов: насичення освітнього процесу країнознавчою, лінгвокраїнознавчою та соціокультурною інформацією, яка відображає специфіку та стратегії поведінки під час взаємодії з носіями різних культур, особливості їх культур, звичаїв, традицій, ціннісних орієнтацій, релігійних поглядів, норм поведінки, етикету; використання комплексу навчально-методичних і дидактичних

матеріалів соціокультурного змісту; занурення майбутніх фахівців у процес активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії та співпраці, спрямованої на формування стійкої мотивації до міжкультурної комунікації, при організації всіх напрямів освітньої діяльності; розширення меж освітнього простору через залучення ресурсів глобальної інформаційної мережі Інтернет, співпраці з іноземними й вітчизняними висококваліфікованими фахівцями морської галузі зі значним досвідом роботи в мультикультурних екіпажах.

Аналіз результатів дослідження підтвердив ефективність моделі технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації та доцільність її упровадження у навчальний процес закладів вищої освіти. Дослідно-експериментальна робота засвідчила позитивну динаміку сформованості готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, у експериментальній групі суттєво збільшилась кількість студентів з високим та середнім рівнями.

Наукову обґрунтованість рецензованої роботи забезпечують коректно сформульовані ідеї, положення та висновки. Наведена вище характеристика дисертації Сотер М. В. дає підстави стверджувати про загальну позитивну оцінку представленої роботи та констатувати її внесок у розвиток теорії та методики професійної освіти.

Викликає схвалення повнота викладення основних положень та результатів дослідження, що забезпечується їх апробацією через виступи на науково-практичних конференціях різних рівнів, а також їх відображенням у достатній кількості публікацій авторки: 31 опублікована праця, з них 24 одноосібні: 9 статей опубліковано у наукових виданнях, 1 розділ – у колективній монографії, 18 статей і тез – у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій, 1 навчально-методичний посібник.

Визнаючи наукову та практичну значущість отриманих здобувачем результатів, відзначимо їх упровадження в освітній процес чотирьох закладів вищої освіти, а саме: Херсонської державної морської академії, Національного університету «Одеська морська академія», Первомайської

філії Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, Херсонського державного університету.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих Сотер М. В. результатів, висловимо деякі зауваження й побажання щодо змісту роботи:

1. Підрозділ 1.1 дещо переобтяжений характеристикою основних дефініцій дослідження. Цей матеріал потребує скорочення, оскільки повною мірою представлений у додатках. Окрім цього, лаконічний виклад аналізу ключових понять дослідження дозволить урівноважити обсяг підрозділів 1.1 та 1.2. У підрозділі 2.1 рекомендується лаконічніше представити тлумачення понять «модель», «уміння», «навички», «умова», «педагогічна умова».

2. У контексті обґрунтування авторської моделі міжкультурної комунікації необхідно було детальніше зупинитися на характеристиці функцій, які виконує міжкультурна комунікація (підрозділ 1.1. дисертації).

3. Робота виграла б, якби у моделі технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації (рис. 2.1, підрозділ 2.1), було виокремлено методи, форми і засоби відповідно до визначених етапів: організаційно-цільового, репродуктивно-практичного та креативно-практичного.

4. У процесі аналізу навчальних дисциплін, що включені до освітньо-професійної програми підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків (табл. 2.2, підрозділ 2.1), варто було б детальніше схарактеризувати їх роль у формуванні готовності фахівців морської галузі до міжкультурної комунікації. В свою чергу, у підрозділі 3.1 необхідно було зупинитися на ролі «Кроскультурного клубу» та заходів, які проводились за планом його роботи.

5. До апарату математичної статистики для доведення ефективності авторської технології слушно віднесено хі-квадрат Пірсона, проте відсутнє обґрунтування доцільності застосування саме цього критерію на сторінках дисертації, адже рекомендується за допомогою відповідних методів математичної статистики (частотна діаграма, нормально-імовірнісний графік

та ін.) здійснити попередню перевірку вибірок експериментальних груп на нормальність розподілу кількісних показників вимірюваного показника (готовності фахівців морської галузі до міжкультурної комунікації), а також обґрунтувати незалежність вибірок та показників у межах вибірок.

Водночас висловлені недоліки і побажання не є принциповими й не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Сотер М. В. Робота виконана на достатньому науково-теоретичному і методологічному рівнях, містить різноплановий і ретельно опрацьований новий теоретичний і практичний матеріал.

Автореферат дисертаційного дослідження написаний відповідно до існуючих вимог і в цілому відповідає змісту та структурі дисертації, дає чітке уявлення про її специфічні особливості та отримані результати.

Правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження «Формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації» є завершеною науковою працею, яка за актуальністю, змістом, одержаними результатами, обсягом і оформленням відповідає чинним вимогам до дисертацій, а її авторка – Сотер Марія Вікторівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов
для природничих факультетів
Львівського національного університету
імені Івана Франка Микитенко Н. О.

Підпис Микитенко Н. О. засвідчую.
Вчений секретар Львівського національного
університету імені Івана Франка доц. Грабовецька О. С.